

Adalékok az új világgazdasági válság magyarázatához

A tavaly őszi pénzügyi válság beköszöntével egyre többen és egyre többet beszélnek a válságról. Többnyire arra kíváncsiak, hogy milyen hosszú lesz és milyen nehézségeket fog ez okozni. Az optimisták abban reménykedtek, hogy néhány hónap alatt túljuthatunk a nehézségeken és visszatérhet az élet a régi megszokott keretek közé. A pesszimisták viszont évekig elhúzódó és következményekben igen súlyos történéseket vizionálnak. Ahhoz, hogy meg tudjuk mondani kinek is van igaza, mindenekelőtt azt kell rögzíteni, hogy a most ránk tört pénzügyi krach – bármennyire is súlyos következményei vannak és lesznek – csak felszíni jelenség, csupán a mélyen fekvő alapvető problémákat jelzi. Olyan, mint az ember szervezetében a láz, amelynek kiváltója valamilyen súlyos szervi betegség, vagy gyulladás. Az analógiát folytatva, akárcsak a lázat, a pénzügyi válságot is kezelni kell, mert igen veszélyes lehet, ha tovább növekszik, vagy tartósan fennmarad. De a láz csillapításával még távolról sem jutottunk túl a betegségen, sőt csak ezután kezdődhet a gyógyítás.

A nemzetközi pénzügyi válságot viszonylag könnyen meg lehetne állítani, összehangolt intézkedésekkel, új intézmények, és szigorú pénzügyi szabályok bevezetésével. Ezt egyébként már évek óta többen is sürgették (többek között például a liberalizmus korábbi őszinte híve, Soros György is) és előre vetítették a mai válságot, mondván, hogy a világ egyik pontjáról a másikra néhány óra alatt átáramló óriási tőketömegek hatalmas kockázatokat jelentenek. A nemzetközi összefogásra és az új szabályok kidolgozására ma látszik is némi esély, hiszen az érintett országok már érzik az óriási veszélyt. Kérdés, hogy az egyes országok és a multinacionális cégek saját érdekei miképpen hangolhatók össze. Optimális esetben ez a munka egy-két év alatt elvégezhető és létrejöhet egy sokkal biztonságosabb – és egyúttal sokkal korlátozottabban működő – nemzetközi pénzügyi rendszer. A válság azonban ezzel még nem ér véget, hiszen a kiváltó okok még mind változatlanul fennállnak. Éppen ezért tekintsük most át röviden ezeket a kiváltó okokat!

PIACI ÉS/VAGY KORMÁNYZATI HIBÁK?

Évszázados vita a közgazdászok között, hogy vajon a piaci rendszer egyensúlyi jellegű, vagy sem. A klasszikus, újklasszikus és neoliberais közgazdászok meg vannak győződve a piaci szabályozás mindenhatóságáról, önfenntartó és önhelyreállító jellegéről, míg a keynesi és új-keynesi közgazdászok ennek ellenkezőjét állítják: nem hisznek a gyors és hatékony piaci önkorrekció mechanizmusában. Igen szellemesen fogalmazta ezt meg J. Stiglitz, amikor azt mondta, hogy a liberálisok által oly gyakran emlegetett láthatatlan kéz (amely Adam Smith óta az egyensúlyteremtő piaci mechanizmus metaforája) gyakran azért láthatatlan, mert valójában nem is létezik. A vita ehelyütt nyilván nem dönthető el, annál inkább sem, mert a közgazdász szakma igen bölcsen mindkét oldal prominens képviselőit Nobel-díjban részesítette. Mindazonáltal van néhány fontos momentum, amelyben a két oldal többé-kevésbé egyetért, s a piac instabil jellegét vetíti előre. Ezek közül kiemelkedő jellegű tényező a nem tökéletes informáltság, illetve a várakozások szerepe.

Közismert, hogy azokon a piacokon, ahol a kínálat alkalmazkodásának időigénye van (másként fogalmazva: nem az aktuális, hanem a várt ár határozza meg a termelési döntést), ott könnyen alakulhat ki egyensúlytalansági helyzet. Például ciklikus mozgás is, amint az a mezőgazdasági termékeknél gyakran előfordul, elég csak a közismert sertésciklusra utalni. Ezt a fajta egyensúlytalanságot az állam könnyen fel tudja számolni árszabályozással és a rögzített árak melletti felvásárlással. Hasonló

instabil helyzet állhat elő a tőzsdén is, mivel ott is a jövőben várható áruk mozgatják a folyamatokat. Ha a tőzsdén résztvevők többsége úgy gondolja, hogy jó gazdasági időszak következik, s ezért a vállalkozások profitjai növekszenek, akkor sokan fognak részvényt vásárolni, s ezért a részvények árfolyama emelkedik. Az emelkedő részvényárak pedig újabb vásárlásokra sarkallnak, hiszen függetlenül az osztalék nagyságától a vásárlás és eladás révén árfolyamnyereségre lehet szert tenni. A folyamat önjáróvá válik, az optimista várakozás vásárlásra ösztönöz, a vásárlás viszont növeli az árfolyamot, amely újabb vásárlást indukál. Ezt a jelenséget nevezik a szakértők tőzsdei buboréknak, utalva a folyamat instabil jellegére. Könnyen belátható, hogy a tőzsdei buborék előbb-utóbb kipukkan, mert nyilvánvalóvá válik, hogy a részvények árfolyama már köszönő viszonyban sincs a várható hozamokkal. A pesszimista várakozások eladásokat váltanak ki, amely csökkenti az árfolyamot, s ez újabb eladásokat indukál, rossz esetben egészen a névérték eléréséig.

Ehhez hasonló folyamat volt megfigyelhető a hitelezési piacon is. A kedvező piaci kilátások emelték az ingatlanok és egyéb vagyontárgyak értékét, s ezért egyre nagyobb jelzálogjogot lehetett érvényesíteni, ami viszont magasabb hitelnyújtást tett lehetővé. Az új hitelek pedig új keresletet jelentettek, ami ismét csak értéknövekedést indukált. A vagyonérték emelkedése azután ismét újabb hitelek nyújtására adott lehetőséget a magasabb jelzálog alapján. A buborék-jelleg itt is tetten érhető, hiszen a vagyontárgyak értéknövekedése pusztán a piaci várakozások által generálódott, s elszakadt a realitástól. A várakozások kedvezőtlené válása ugyancsak katasztrófa-lis következményekkel járt: a lanyhuló kereslet miatt csökkenő vagyonértékek azt eredményezték, hogy a bejegyzett jelzálogjogok fiktívvá váltak, hiszen valószínű fedezetet már nem jelentettek, fizetéseképtelenség esetén azokat az ingatlanokat nem lehetett azon az áron értékesíteni, mint amennyire fedezetként be voltak állítva. S az eladási szándékok tovább rontották a piaci kilátásokat, amely újabb árcsökkenéshez, és további értékvesztéshez vezetett. Ehhez hasonló folyamat zajlott le az amerikai jelzáloghitel-piacon is a pénzügyi válság kirobbanásakor.

Az állam szabályozó szerepe elengedhetetlenül fontos lett volna ebben az esetben is. Ezáltal ugyanis csökkenthető lett volna a morális kockázat. De az állam sem volt birtokában az erkölcsi fölénynek: a gazdaság kiszolgálójává vált, mert a tömegdemokráciákban a népszerűség számít, amit a szavazók reklámokon keresztül meggyőzésével lehet elérni, amihez viszont pénzre, sok pénzre van szükség.

S pénzt a politikusok a nagy gazdasági egységektől, a multiktól és a bankoktól tudták megszerezni, ennél fogva pedig lekötelezetteké váltak. Hiába volt előre látható az összeomlás a rossz gyakorlat miatt, a kormányok szemet hunytak a szabálytalanságok felett. Mert az ő számukra is fontos volt a gazdasági növekedés fenntartása (ezért tartatták irreálisan alacsonyan pl. az USA-ban a jegybanki alapkamatot) és a népszerűség-növelő intézkedések átmeneti sikere (lásd pl. az USA-ban a „mindenkinek családi házat” programot, s nyomában a jelzáloghitel-piac szárnyalását). Osztoztak a gazdasági sikeren és az extraprofitokon, amelyek a hazardírozó magatartás következtében időlegesen jelentkeztek. Az elbutított, vásárlási lázban égő emberek nemcsak a gazdaságnak váltak hasznos kellékeivé (akik felesleges dolgokat voltak hajlandók hitelből vásárolni), hanem a politika számára is, mert így könnyebben lehetett népszerűséget szerezni és választásokat nyerni.

Az elmúlt évtizedben tucatjával jelentek meg tanulmányok arról, hogy tigris hátán lovagolunk, hogy a pénzügyi rendszer instabillá vált, s hogy komoly szabálytalanságok vannak a piaci működésben, s az elemi óvatossági szabályok sem kerülnek betartásra. Fogatja nem lett ezeknek a figyelmeztetéseknek, mert egy hajóba kerültek az érintett felek. A piaci hibák találtak a kormányzati hibákkal és megtetszettek egymásnak. Most igen népszerű azt találgatni, hogy a válság kiváltója vajon a magánszféra (a piaci hibák), vagy az állami szféra (kormányzati hibák) volt-e? Mindkettő együtt, hiszen az irányító és ellenőrző hatóságok pontosan tudták mi zajlik a jelzálog-hitelezési és a pénzügyi piacokon, de addig, amíg jó konjunktúra volt nem akartak közbelépni és megakasztani a növekedést, amikor pedig elkezdett romlani a helyzet, akkor már nem tudtak sokat tenni a kedvezőtlen folyamat leállítására érdekében. A közös felelősség okán tehát igen nehéz lesz a kilábalás ebből a válságból, mert teljes körű morális megújulásra lenne szükség, szinte minden téren. Ez pedig csak úgy, belátás és megbánás alapján nem fog menni, hosszú és gyötrelmes időszakokra van szükség ahhoz, hogy a kényszerek hatására alapjaiban változzon meg a szemléletmód, s mindenki számára váljon nyilvánvalóvá, hogy tényleg nincs ingyen ebéd.

BUBORÉK A MAGYAR DEVIZAHITELEZÉSI PIACON

Nézzük meg most, hogy a kis magyar államcsőd közeli állapot hogyan is alakult ki az elmúlt években. A Gyurcsány-féle 2006-os megszorító csomag következtében jelentősen csökkent a reálbér. Az emberek

úgy próbáltak védekezni ez ellen, hogy hiteleket vettek fel, s így a fogyasztásukat nem kellett visszafogni. A bankok szívesen adtak kölcsön, hiszen óriási pénzbőség volt a nemzetközi pénzpiacokon. A Nemzeti Bank próbálta kordában tartani az inflációt, de a hatalmas államháztartási hiány és a jelentős államadósság, valamint a kormány szándékolt infláció fölpörgetési akciói (közüzemi díjak, adókulcsok emelése) miatt ez csak egyre magasabb kamatlábak mellett volt lehetséges. A magas kamatok általában elriasztják a hitelfelvevőket, de nálunk nem ez történt, mert a bankok devizahitel-konstrukciókat ajánlottak az ügyfeleknek, amelyek a hazainál sokkal alacsonyabb kamatokat jelentettek (ugyanis azok a kamatok a külföldi, sokkal alacsonyabb inflációhoz igazodtak). S ezzel kezdetét vette a hazai hitelbuborék kialakulása: az alacsony hitelkamatok a lakosságot hitelfelvételre ösztönözték, a hitelek pótlólagos keresletet jelentettek a hazai piacon, ami növelte az inflációt (vagy legalábbis szinten tartotta, pedig a reálbércsökkenés miatt annak csökkenése lett volna reálisan várható). Az alacsony devizahitel-kamat és a magas infláció eredőjeként az effektív reálkamatláb egyre inkább csökkent, ami viszont újabb hitelfelvételre ösztönözte a lakosságot. De az újabb hitelek tovább emelték a keresletet és az inflációt és csökkentették a reálkamatlábát. Hiába emelte a jegybank a hazai kamatlábát, ez nem befolyásolta a devizahitel-piacot.

Normális esetben a forint árfolyamának csökkenése mérsékelte volna a hitelfelvételi kedvet, mert ez megrágitotta volna a csak forintjövdelemmel rendelkező hitelfelvevők számára a hitelt, még alacsony külföldi kamatláb mellett is. De a forint nem gyengült, hanem ellenkezőleg, inkább erősödött a megelőző fél-egy esztendőben. Azért erősödött, mert a magas államadósság miatt jelentős állampapír kibocsátásra volt szükség, s a magas hazai kamatlábak miatt ez jelentős hozamot ígért. A külföldi befektetők tehát keresték a forintot, hogy magyar államkötvényeket vegyenek, s így a forint árfolyama stabil maradt, annak ellenére, hogy a reálgazdaság egyre rosszabb állapotba került. Az egész konstrukció azonban igen ingatag lábakon állt, mert pusztán a magas hozamígéreteken alapult, hiszen sem a magyar gazdaság, sem az államháztartás nem volt jó kondícióban. Így aztán nem meglepő, hogy a pénzügyi világban kitört bizalmi válság az elsők között érintette Magyarországot. A külföldi pénzügyi befektetők már nem bíztak abban, hogy a gyenge magyar állam és gazdaság képes lesz kitermelni azokat a magas hozamokat,

amelyeket ígért. S ezért nem voltak hajlandók újabb állampapírokat jegyezni, aminek következtében pedig a forint árfolyama is megrendült, s gyengülésnek indult. Ez utóbbi pedig azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy a háztartások 25%-át érintő devizahitelek jelentősen megrágnak, ami az eladósodott háztartásokat reménytelen helyzetben sodorja.

Ha nem jön a külső segítség, az IMF és az EU hitelkerete, akkor elkerülhetetlen lett volna az államcsőd és a nyomában megjelenő bankcsődök és a háztartások ellehetetlenülése. Azonban a hitelek is csak átmenetileg javítottak a helyzeten, a csőd veszélye most is itt lebeg a fejünk felett. Jól megfigyelhető, hogy ebben a folyamatban is „összedolgozott” a piaci és kormányzati hiba. A lakosságnak nem lett volna szabad devizahiteleket felvenni, hiszen devizajövedelmei nem voltak, de mohó volt, és elhitte, amire a reklámok biztatták. A bankoknak nem lett volna szabad devizahiteleket nyújtani komoly fedezet hiányában, de ők is mohók voltak, s csak a minél több hitelkihelyezés és a nagyobb profit motiválta őket. Az államnak nem lett volna szabad ennyire eladósodnia és az inflációt mesterségesen gerjeszteni, mert ez komoly bizonytalanságot generált. De hatékony gazdaságpolitika hiányában a népszerűség megtartásának igénye csak ezt az utat hagyta nyitva számára. Ezen túl még az állam szabályozó szerepe is kritizálható, hiszen a szakemberek már régóta figyelmeztettek rá, hogy a devizahitel-konstrukciók komoly

„A hagyományos felosztó-kirovó nyugdíjrendszer, amely a generációk közötti kölcsönös szolgálaton alapult, egyre kevésbé bizonyult használhatónak. Ezért a fejlett országokban áttértek a saját megtakarítási számlán alapuló tőkefedezeti rendszerre, az úgynevezett öngondoskodásra.”

kockázatot jelentenek. Azok adminisztratív korlátozása, a megfelelő szabályozás azonban mindmáig nem történt meg. Sőt, ellenkezőleg: a felemelt jegybanki alapkamatláb és a devizahiteleseknek ígért állami segítségcsomagok azt üzenik a hazai gazdasági szereplőknek, adósdjanak csak el továbbra is devizában. S majd csak lesz valahogy.

A VILÁGGAZDASÁG ALAPVETŐ SZERKEZETI PROBLÉMÁI

Ahogy azt már a bevezetőben említettük, a mostani válság azért igen veszélyes és hosszú lefolyású, mert strukturális természetű. A strukturális válságelemek

közül elsőként a demográfiai helyzetet kell említeni, pontosabban a nyugati világ demográfiai válságát. Azt a sajátosságot, hogy az európai és az észak-amerikai országokban a természetes szaporodás végletesen lecsökkent, s ennek következtében a népesség fogy és öregszik. Az egyre kisebb létszámú fiatal generációk számára egyre nagyobb terhet jelent az egyre népesebb idős generációk létfeltételeinek biztosítása. A hagyományos felosztó-kirovó nyugdíjrendszer, amely a generációk közötti kölcsönös szolgálaton alapult, egyre kevésbé bizonyult használhatónak. Ezért a fejlett országokban áttértek a saját megtakarítási számlán alapuló tökefedezeti rendszerre, az úgynevezett öngondoskodásra. Ebben a rendszerben nem az aktív generációk megtakarításai jelentik a nyugdíjak forrását, hanem az idősek aktívkori megtakarításai (amelyek tőkévé válva megnövelik a termelés szintjét). Az ilyen módon keletkezett óriási mértékű megtakarításokat azonban a fejlett országok gazdaságai nem voltak képesek felszívni, nem tudtak elfogadható szintű kamatprémiumot ajánlani (mert az egy főre jutó tőke sokkal gyorsabban nőtt, mint a technikai színvonal, ezért érvényesült a csökkenő hozadék törvénye). Mindezek következtében az anyaországban hatékonyan be nem fektethető tőke rázúdult a nemzetközi pénzpiacokra.

A mögöttünk hagyott másfél-két évtized egyik fő sajátossága a nemzetközi pénzpiacokon a tökebőség volt. Az óriási mennyiségű befektetésre váró tőke kereste a jobbnál-jobb kihelyezési lehetőségeket, hogy minél nagyobb hozamra tegyen szert. Ezért aztán vilámgyorsan a világ egyik végéből a másikba áramlott, ha ott nagyobb hozamkilátások voltak. Hathatós nemzetközi szabályok és korlátok híján ez a szeszélyes mozgás végzetessé vált az egyes nemzetgazdaságok számára. A viszonylagosan magas hozamok ígérete mágnesként vonzotta a befektetésre váró tőkét, az országba áramló tőke pedig tovább srófolta a várható hozamokat, amely újabb és újabb tőkét vonzott. Mindaddig, ameddig egy-két kevésbé kedvező gazdasági adat kapcsán nyilvánvalóvá nem vált, hogy a hozamvárakozások irreálisak. Ekkor viszont a tőke pánikszerűen menekülni kezdett az adott országból. A hirtelen tőkekivonás pedig óriási károkat okozott az adott ország gazdasági életében (elég itt csak néhány ország válságára utalni: Mexikó 1994, Argentína 1995 és 2002, Dél Korea 1997, Oroszország 1998, Brazília 1998).

A nagy tökebőség és a magas hozamvárakozások oda hatottak, hogy a befektetők egyre inkább szakítottak a korábban oly jellemző óvatos, körültekintő ma-

gatartásukkal. Olyan üzletekbe is beszálltak, amelyek rendkívül kockázatosak voltak, de viszonylag magas hozamot ígértek. Többek között ennek a magatartásnak volt köszönhető, hogy a magyar állam 2002 utáni óriási mértékű eladósodását is finanszírozták, nem törődve a kockázatokkal, csak a nagy hasznot tekintették. A mostani válság némiképp óvatosabbá tette a befektetőket, de az alapprobléma továbbra is fennmaradt: az előregedő nyugati társadalmak hatalmas nyugdíjcélú megtakarításai jelentős tökefelesleget idéznek elő a nemzetközi pénzpiacokon. Az egyensúlytalansági feszültségek nem múltak el, s valahogy ki is fognak majd pattanni. Megnyugtató megoldás nyilván akkor születhet, ha megváltozik a demográfiai helyzet a fejlett országokra (erre rövidtávon nem sok esély van), vagy ha az egyes országok saját maguk, az országon belül próbálják kezelni ezt a problémát.

„A nagy tökebőség és a magas hozamvárakozások oda hatottak, hogy a befektetők egyre inkább szakítottak a korábban oly jellemző óvatos, körültekintő magatartásukkal. Olyan üzletekbe is beszálltak, amelyek rendkívül kockázatosak voltak, de viszonylag magas hozamot ígértek.”

A másik komoly strukturális probléma a környezeti válsággal kapcsolatos. Az elmúlt évtizedek intenzív iparfejlesztése és a laza környezetvédelmi szabályok oda vezettek, hogy megfordíthatatlan folyamatok indultak be bolygónk ökológiai rendszerében. A globális felmelegedés, a fajok kihalása, a klímaváltozás, a nem megújuló erőforrások kifogyása mind-mind arra utal, hogy az eddigi globális világtrend már nem folytatható hosszú ideig. A sikeres modernizációt megvalósító Kína és India hatalmas energiahordozó igénye és óriási környezetszennyezése drámai módon felgyorsítja a lepusztítás folyamatát. Az egyre bizonytalanabbá váló világban egyre kockázatosabbá válik a mostani kiterjedt munkamegosztás fenntartása.

A mai termelési rendszerekben teljességgel mindennapinak tekinthető, hogy az egyes alkatrészek, részelemek több ezer kilométert utaznak a különféle munkafázisok elvégzésére, mielőtt beépítésre kerülnének. A néhány euróval alacsonyabb munkabér már elég indok arra, hogy akár háromezer kilométert szállítsanak egy részterméket a szükséges munkafázis elvégzésére, mert a szállítási költség viszonylag alacsony. Ha viszont az üzemanyagárak a szűkösség miatt még tovább fognak emelkedni, akkor már nem biztos, hogy megéri a távoli kooperáció fenntartása. Nem beszélve a környezeti károkról, amiket a nagy

volumenű szállítás okoz. Ha a környezetterhelés tényleges költségeit érvényesítenék a közúti szállításban, akkor már ma sem érné meg kamionokkal nagy távolságra szállítani a termékeket. S mindezek tetejében még a szállítási utak biztonsága is veszélybe kerül a szaporodó helyi háborúk és környezeti katasztrófák következtében

A globális munkamegosztás egyre nehezebbé válása a következő években komoly gazdasági problémákat fog okozni. A nehézségek először a gazdasági növekedés lassulásában majd komoly recessziókban fognak testet ölteni, s végül kikényszerítik a szerkezeti változást. Nevezetesen azt, hogy a széleskörű kooperációra alapozódó termelési rendszerek helyett a helyi termelés kerül előtérbe. A helyi szintű termelés a munkamegosztás szűkülését jelenti, s ezzel minden bizonnyal a hatékonyság csökkenését is, cserébe viszont a biztonságot növeli. Ez az átállás azonban nem lesz sima, hosszú időt vesz igénybe, és több komoly gazdasági visszaesés fogja megelőzni, amíg a felismerés megszületik, s kikényszeríti a változást. Addig azonban marad az elhúzódó válság.

Válságkezelési tervek és programok: rossz irányba tett, hibás lépések

A gazdasági válság tavaly őszi kitörése után sorra jelennek meg a válságkezelő programok Amerikában és Európában egyaránt. Röpködnek a dollár- és eurómilliárdok, amelyekkel a válságba jutott pénzügyi intézeteket segítik ki, illetve amelyeket a lanyhuló kereslet pótlására szánnak. Az egyes országok bruttó hazai termékének 5-10%-át is elérő pénzügyi csomagok arról tanúskodnak, hogy a világ vezető gazdasági hatalmai valóban tartanak a gazdasági visszaeséstől és a költséges, de gyors megoldásokban reménykednek. A pénzügyi intézeteknek az adófizető polgárok pénzéből nyújtott támogatások felvetik a közteherviselés és a társadalmi igazságosság kérdését is. A megelőző két évtizedben ugyanis, amikor páratlan konjunktúra volt a világgazdaságban a bankok, biztosítók és befektető társaságok óriási profitokat realizáltak, vezetőik csillagászati nagyságú jövedelmeket tettek zsebre, s mindezek ellenére nem jeleskedtek az adófizetés területén, sőt ellenkezőleg: minden lehetőséget kihasználtak, hogy kisebb közterhet kelljen viselniük. Most pedig, amikor beköszöntött a rossz konjunktúra – nem kis részben éppen az ügyeskedéseik következtében – azt várják a társadalomtól, hogy az finanszírozza meg a veszteségeiket. Talán éppen ezt a morális dilemmát

felismerve akarnak a támogatások fejében az államok tulajdonrészesedést is kapni a pénzügyi intézetekben. A szándék érthető, de a megoldás bizonyosan nem jó, s további bajok forrása lesz.

„A válságmentő programok tehát valójában nem a válságot számolják fel, vagy rövidítik le annak időtartamát, hanem a negatív hatásaitallokálják, mégpedig úgy, hogy a szegény országok ismét nagyobb terheket viselnek majd.”

Gazdaságelméleti szempontból is komoly aggályok merülnek fel a mentőcsomagokkal kapcsolatban. A politikusok a régi reflexekre és bevált módszerekre támaszkodva határoztak a jelentős összegű kiadási programok mellett. Azonban ma már nem 1930-at írunk, a jelenlegi válság ugyan mélységében és súlyosságában hasonlítható az 1929-33-ashoz, jellegében azonban egyáltalán nem. S ezért a hagyományos keynesi fiskális politikai receptek nem alkalmazhatóak ennek a válságnak a kezelésére. Ma már egyetlen komolynak tekinthető makroökonómia-tankönyv sincs, amely ne figyelmeztetne a fiskális élénkítési politika veszélyeire. Thomas Sargent, aki a korábbi évtizedekben a hagyományos keynesi makroelmélet egyik komoly kritikusa volt, egyenesen oda nyilatkozott, hogy az amerikai kormány által elfogadott 800 milliárd dolláros élénkítő csomag alátámasztására szolgáló számítások nem egyebek, mint sajtócédulára írt hevenyészett összeadások, s teljes egészében figyelmen kívül hagyják azt, ami a közgazdaságtudomány fejlődésében az elmúlt hatvan évben végbement. De nem kapott ez a program jobb véleményt az újkeynesiánus Gregory Mankiwól, vagy John Taylortól sem.

Komoly kételyek merülnek tehát fel az élénkítő csomagok hatásosságával kapcsolatban. Szinte az egész közgazdasági szakma kétségbe vonja, hogy komoly javulás érhető el ezen a módon. Ugyanakkor viszont nem győzik hangoztatni azt, hogy a várható kedvezőtlen mellékhatások szinte teljes bizonyossággal érvényesülnek majd. Mindenekelőtt az államadóságok jelentős emelkedése az egyes országokban, az infláció újbóli fölpörgése a világgazdaságban, miközben a strukturális feszültségek nem fognak oldódni. Sőt újabb természetű feszültségek keletkeznek, mert a nagy és gazdag országok komoly támogatási programokat tudnak elindítani, amelyekkel alapvetően a saját országuk termelőit támogatják közvetlen és közvetett módon, ugyanakkor viszont ilyen nagy volumenű programokra a kis és kevésbé tehető országok nem vállalkozhatnak, ezért az ő vállalkozóik

hátrányos helyzetbe kerülnek. A válságmentő programok tehát valójában nem a válságot számolják fel, vagy rövidítik le annak időtartamát, hanem a negatív hatásait allokálják, mégpedig úgy, hogy a szegény országok ismét nagyobb terheket viselnek majd. Ebben a leosztásban Magyarország mindenképpen a vesztesek között van, s nem csak a viszonylag kicsinségünk, vagy a kevésbé fejlettségünk okán, hanem mert mi már a válság kezdetére kiköltekeztük magunkat, s most semmilyen forrásunk nem maradt az élénkítésre, illetve a hazai gazdaság védelmére.

De ha nem keynesi keresletélénkítő fiskális politikát kell alkalmazni a válság enyhítésére és megszüntetésére, akkor mit? Nehéz kérdés, sajnos nem jelentkezett még korunk új Keynesese, aki meg tudná mondani és elméletileg alá tudná támasztani, hogy mit is kell tenni. (Bár hozzá tartozik az igazsághoz, hogy az 1929-33-as válság idején nem Keynes receptjét használták, hiszen forradalmi jelentőségű könyve csak 1936-ban jelent meg.) Mindenesetre kézenfekvőnek tűnik, hogy a strukturális válság jellegéből következően olyan intézkedésekre lenne szükség, amely elősegíti a szerkezetváltást. Tehát bizonyosan szelektív állami beavatkozásokra lenne szükség, amely az alternatív energiaforrások kiaknázását, a környezetkímélő technikák elterjedését ösztönöznék, és amely komoly segítséget nyújtana a helyi gazdaságok megerősödésének. Ez utóbbi

azért fontos, mert a mostani válság éppen a globalizált gazdaságszerveződés problémáit mutatta meg. Ha a fejlődés súlypontja a helyi gazdaságokra kerül át, akkor minden bizonnyal csökkenni fog a növekedési ütem, lassulni fog a technikai fejlődés, de cserébe viszont talán egy élhetőbb, környezeti szempontból is fenntartható gazdaságot lehet létrehozni.

FEHASZNÁLT IRODALOM

BARRO, ROBERT: Government Spending Is No Free Lunch, Wall Street Journal, January 22., 2009.

BRANNON, Ike and Edwards, Chris: The Troubling Return of Keynesianism, Tax and Budget Bulletin, No. 52. January 2009. Cato Institute.

DIAMOND, JARED: Összeomlás (Tanulságok a társadalmak továbbéléséhez), Typotex, Budapest, 2007.

KRUGMAN, PAUL: The Conscience of a Liberal, W. W. Norton, New York, 2007.

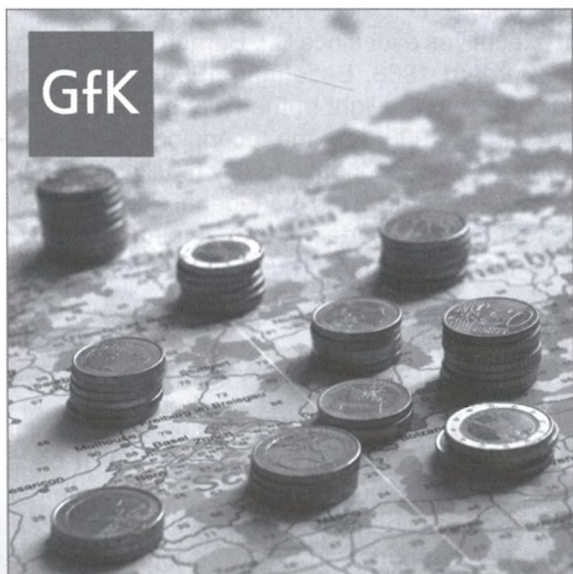
SOROS GYÖRGY: A nyílt társadalom, avagy a globális kapitalizmus megreformálása, Scolar Kiadó, Budapest, 2001.

SOROS GYÖRGY: A gyarlóság kora (A terror elleni háború következményei), Scolar Kiadó, Budapest, 2007.

STIGLITZ, JOSEPH: Making Globalization Work, W. W. Norton, New York, 2006.

TAYLOR, JOHN: Why Permanent Tax Cuts Are the Best Stimulus, Wall Street Journal, November 25., 2008.

*Mellár Tamás, DSc. (habil),
egyetemi tanár, főigazgató-helyettes
PTE Illyés Gyula Főiskolai Kar, Szekszárd*

Biztos, hogy kollégái a legmegfelelőbb útvonalakon látogatják partnereit?

Tudja-e, hogy melyek az Ön terméke számára optimális értékesítési területek?

Vajon a megfelelő úton jár értékesítési céljának eléréséhez?

A GfK Hungária a geomarketing módszerével, azaz digitális térképek, térképi alkalmazás, illetve a vállalat egyedi adatai segítségével kínál hatékony megoldást az értékesítési hálózat különböző szempontok szerinti optimalizálásához.

További tájékoztatás: Kui János • Tel.: 06-1/237-1436
E-mail: janos.kui@gfk.com • www.gfk.tanulmanyshop.hu

Sales force effectiveness - Útjelző az optimális értékesítéshez